

Tíðargrein

Tíðargreinin verður skrivað av skiftandi fólki, sum ikki dagliga eru knýtt at blaðnum. Evnini eru ymisk, men viðgera øll okkurt evni, sum er viðkomandi fyri tíðina júst nú.

Tá Løgtingið bleiv sent heim fyri at bróta § 18 í grundlógin

Flestu føroyingar ken-
na og hava eina mein-
ing um tað, sum hendi
dagarnar aftaná fólka-
atkvøðuna 14. september 1946.
Fólk eru á ymiskum máli, hvørt
meirilutin fyri loysing var eitt
nøktandi grundarlag fyri at
skipa ein føroyskan stat. Fólk
hava eisini hildið ymiskt um,
hvørt uppmøtingin á 67,5% var
nóg høg til, at atkvøðan kundi
hava neyðugt fólkaræðisligt
gildi (ella legitimitet).

Endamálið við hesi grein er
ikkj at taka stóðu til politiska
spurningin um loysing, enn
minni einsíðuga loysing, men
einans at vísa aftur meira enn
70 ára gamlari fatan hjá ríkis-
myndugleikunum, at einsíðug
loysing er í stríð við § 19 (fyrr §
18) í grundlógin.

Hóast ymiskar politiskar
meiningar um september í
1946, kemst ikki uttan um
nøkur søguliga fakta í máli-
num. Týðandi millum hesi
er, at virkandi forsætismála-
ráðharrin 24. september 1946
heitti á kong um at uppløysa
løgtingið. Kongur tók tilmælið
til eftirtektar, og amtmaðurin
kunngjórði dagin eftir, at Løg-
tingið var uppløyst.

Í skrivinum til Løgtingið
25. september 1946 grundgav
amtmaðurin vegna forsætis-
málaráðið fyri avgerðini um
at uppløysa Løgtingið. Har
framgongur m.a., at ríkis-
myndugleikarnir tulkaðu
hendingarnar so, at løgtings-
meirilutin einsíðugt hevði
ætlað at skipa ein føroyskan
stat, og at hetta var í stríð við
táverandi § 18 í grundlógin, tí
at skipan av føroyskum stati
kundi einans henda eftir sam-

ráðingar millum partarnar. Ein
kann ivast í, um hetta var ein
røtt tulking av søguligu hend-
ingunum, men tað skulu vit
ikkj koma nærri inn á her.

Ivi hevur eisini verið sáddur
um, hvørt tað var rímligt av
dønum at brúka lögfrøðiligar
grundgevingar fyri at uppløysa
Løgtingið í september 1946, tá
ríkismyndugleikarnir saman
við føroyska løgtingsmeiri-
lutanum sjálvir høvdu ynskt
fólkaatkvøðuna og framman-
undan og (sum heild) eisini
aftaná 14. september høvdu
givið til kennar, at úrslitið av
atkvøðuni mátti virðast.

Eftir okkara meining var
lögfrøðiliga grundgevingin
hjá ríkismyndugleikunum enn
veikari enn so, tí grundgevingin
fyri at uppløysa Løgtingið vís-
andi til stríð við táverandi §
18 í grundlógin var beinleiðis
skeiv.

Sjálvsagt bar ikki til at
skipa ein føroyskan stat uttan
eftir samráðingar við ríkis-
myndugleikarnar. Men hesin
politiski veruleiki hevur ikki
við sær, at einsíðuga royndin
frá løgtingsmeirilutanum at
skipa ein føroyskan stat (um
hetta var rætta tulkingin av
søguligu hendingunum) var í
stríð við táverandi § 18 í grund-
lógin og tiskil illegitim longu á
tí grundarlagi.

Grein 18 í ríkisgrundlógin
frá 1920, sum var í gildi í 1946,
ljóðaði so:

“Kongen kan ikke uden
Rigsdagens Samtykke erklære
Krig eller slutte Fred, indgaa
eller ophæve Forbund eller
slutte Handelstraktater eller
afstaa nogen Del af Landet
eller indgaa nogen Forpligtelse,
som forandrer de bestaaende
statsretlige Forhold.”

Legg til merkis, at har stend-

ur “Kongen kan ikke..” heldur
enn “Færøerne kan ikke...”
ella “Lagtinget kan ikke...”
ella líknandi. Aktørarnir, ið
greinin vísir til, eru sostatt
kongur(stjórnin) og Ríkis-
dagurin.

Kongur(stjórnin) kundi
tiskil ikki einsíðugt fremja
ávisar týðandi avgerðir uttan
Ríkisdagsins samtykki, her-
undir “afstaa nogen Del af
Landet”. Greinin hevði sostatt
sum fortreyt, at talan var um
handling frá kongsins síðu.

Er óvugt ikki talan um
handling frá kongi(stjórn), so
eru vit uttanfyri § 18. Dansk
professorin Poul Andersen
segði so í Dansk Statsfor-
fatningsret I, 1944, s. 167:

“Der er her kun Tale om
Dispositioner over Landom-
raadet. For saa vidt Tab af
Territorium folkeretligt kan
ske paa anden Maade, saasom

ved Erobring, Løsrivelse, Okku-
pation og Hævd, bliver Grl. §18
uden Betydning.”

Um ríkið stóð til at missa land
grundað á loysing(løsrivelse) og
tiskil handling frá aðrari síðu
enn kongi, so var § 18 uttan
týdning. Tað var júst tað, sum
hendi í september 1946 (aftur
treytað av, at tað var rímligt
at halda, at Løgtingið ætlaði at
loysa einsíðugt).

Verandi § 19 er ikki broytt í
mun til § 18 á nakran hátt, sum
er viðkomandi fyri hetta mál.
Munurin er einans, at áset-
ingin eftir 1953 er orðað meira
abstrakt, so Fólkingið skal
geva samtykki til handling
frá kongi(stjórn) “der forøger
eller indskrænker rigets
område”. Harvið er havumráði
nú beinleiðis fevnt av áset-
ingini. At talan er um valds-
býtisáseting um rættindini
hjá Fólkinginum, tá kongur
disponerar, er ikki broytt.

Max Sørensen, ið skrivaði
nýggju § 19 fyri grundlógar-
nevndina, ið var sett í 1946, og
gav álit í 1953, segði so í bók síni
Statsforfatningsret, 2. udgave,
1973, s. 281 um endamálið við, at
Fólkinginsins samtykki krevst
til “handling der forøger eller
indskrænker rigets område”:

“Begrundelsen for denne
regel er dels nødvendigheden
af en parlamentarisk kontrol
med dispositioner der